

STUDIUM PRZYPADKU

Odpowiedzialność karna za przetrzymywanie okazu obcego gatunku inwazyjnego stanowiącego zagrożenie dla Polski – proponowany kierunek rozwiązania studium przypadku z nr. 1/2023

DOI:10.53024/7.2.50.2023

RAFAŁ ŁYŻWA*

ZAGADNIENIE NR 1

OCHRONA POLSKI I UNII EUROPEJSKIEJ PRZED INWAZYJNYMI GATUNKAMI OBCYMI (IGO)

Podstawowymi aktami prawnym w zakresie ochrony Polski i Unii Europejskiej przed inwazyjnymi gatunkami obcymi (IGO) są: rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych¹ i ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych² oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów³.

W motywie 24 rozporządzenia nr 1143/2014 wyraźnie wskazano, że najskuteczniejszym i najbardziej opłacalnym sposobem reakcji jest wyeliminowanie danej populacji, gdy liczba osobników jest jeszcze niewielka. Zgodnie z art. 13 pkt 13 rozporządzenia nr 1143/2014 poprzez „eliminację” należy rozumieć pełne i trwałe usunięcie populacji inwazyjnego gatunku obcego środkami letalnymi lub nieletalnymi. W przypadku gdy eliminacja jest niewykonalna lub jej koszty w dłuższej perspektywie czasowej przewyższają korzyści środowiskowe, społeczne i gospodarcze, należy zastosować izolację i środki kontroli. Działania zaradcze powinny być

---

* Doktor nauk prawnych, prokurator Prokuratury Okręgowej w Olsztynie del. do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie, wykładowca KSSiP, autor artykułów naukowych z zakresu prawa karnego i ochrony środowiska; ORCID: 0000-0003-0553-5242.

¹ Dz. Urz. UE L 317, s. 35, ze zm.

² Dz. U. z 2021 r. poz. 1718 ze zm. (dalej jako: u.g.o.).

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 2649.

proporcjonalne do powiązanego oddziaływania na środowisko i uwzględniać warunki biogeograficzne oraz klimatyczne danego państwa członkowskiego.

Z kolei ustawa o gatunkach obcych określa zadania i kompetencje organów administracji publicznej oraz innych podmiotów, związane z wykonywaniem przepisów rozporządzenia nr 1143/2014, ograniczenia inne niż wynikające z tego rozporządzenia, dotyczące wprowadzania do środowiska oraz przemieszczania w środowisku gatunków obcych, oraz zasady odpowiedzialności za naruszenie przepisów ustawy oraz rozporządzenia, o których mowa. W istocie jej podstawowym celem jest realizacja rozporządzenia nr 1143/2014.

ZAGADNIENIE NR 2

SZOP PRACZ JAKO INWAZYJNY GATUNEK OBCY (IGO) STWARZAJĄCY ZAGROŻENIE DLA POLSKI I UNII EUROPEJSKIEJ

Szop z uwagi na dużą zdolność adaptacyjną uzyskał w Polsce status gatunku inwazyjnego. Zwierzę to stanowi zagrożenie zarówno dla ptaków na ziemi, jak i gniazdujących na drzewach. Z kolei ze względu na swoje drapieżnictwo może konkurować o pokarm z gatunkami rodzimymi, takimi jak np. lis czy wilk.

Największym zagrożeniem ze względu na inwazyjność szopa w Polsce jest przenoszenie przez niego pasożytów i chorób, które mogą być zagrożeniem dla rodzimych gatunków zwierząt oraz ludzi. Jest on nosicielem glisty *Baylisascaris procyonis*. W przypadku zachorowania choroba jest nieuleczalna i może prowadzić do śmierci. Szopy są wektorem także innej śmiertelnej dla człowieka choroby – wścieklizny.

Stwarzanie zagrożenia przez szopa pracza dla Polski i Unii Europejskiej może być rozpatrywane w dwóch aspektach – faktycznym i prawnym. Cechy szopa, jego zdolności adaptacyjne oraz nosicielstwo groźnych dla ludzi i zwierząt patogenów sytuuje ten gatunek pośród tych, które stanowią istotne i realne zagrożenie nie tylko dla naszego kraju, ale całej Europy. Zagrożenia te dostrzegł także polski ustawodawca, który w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym⁴, umieścił szopa pracza w załączniku do tego aktu prawnego (poz. 50). Tymczasem gatunek ten nie znalazł się już w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów⁵.

W przywołanym rozporządzeniu IGO stwarzające zagrożenie dla Unii Europejskiej lub Polski zostały podzielone na dwie kategorie: podlegające szybkiej eliminacji

⁴ Dz. U. z 2011 r. Nr 210, poz. 1260.

⁵ Dz. U. z 2022 r. poz. 2649.

oraz rozprzestrzenione na szeroką skalę. Szop pracz, o czym była już mowa wcześniej, trafił na listę inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej rozprzestrzenionych na szeroką skalę (poz. 88).

ZAGADNIENIE NR 3

SYTUACJA ZWIERZĄT DOMOWYCH PRZETRZYMYWANYCH PRZED UMIESZCZENIEM ICH GATUNKU W WYKAZIE IGO STWARZAJĄCYCH ZAGROŻENIE DLA UNII ALBO NA LIŚCIE IGO STWARZAJĄCYCH ZAGROŻENIE DLA POLSKI

Wejście w życie rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej lub Polski sprawiło, że wielu posiadaczy takich gatunków jako zwierząt domowych znalazło się w sytuacji, w której byli zobowiązani do podporządkowania się bardzo restrykcyjnym przepisom u.g.o. w zakresie dalszego ich przetrzymywania. Co do zasady zgodnie z art. 7 ust. 1 lit. b i g rozporządzenia nr 1143/2014 zakazane jest bowiem zarówno przetrzymywanie, jak i chów lub hodowla zwierząt zaliczanych do inwazyjnych gatunków obcych stanowiących zagrożenie dla Unii Europejskiej. Analogiczne rozwiązania przyjął polski ustawodawca w art. 7 ust. 2 pkt. 3 i 4 u.g.o. w odniesieniu do IGO stanowiących zagrożenie dla Polski. Jednakże zgodnie z art. 11 ust. 1 u.g.o. w przypadku gdy zwierzę domowe było przetrzymywane w celach niekomercyjnych przed umieszczeniem gatunku, do którego to zwierzę należy, w wykazie IGO stwarzających zagrożenie dla Unii albo na liście IGO stwarzających zagrożenie dla Polski, posiadacz tego zwierzęcia:

- 1) zatrzymuje to zwierzę do jego naturalnej śmierci, pod warunkiem że posiada zezwolenie na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 1 lit. b oraz d rozporządzenia nr 1143/2014, albo zezwolenie na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 2 pkt 2 i 3 u.g.o., albo
- 2) przekazuje to zwierzę podmiotowi, który posiada zezwolenie na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 1 lit. b oraz d rozporządzenia nr 1143/2014, albo zezwolenie na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 2 pkt 2 i 3, albo do azylu dla zwierząt, albo poddaje to zwierzę uśmierceni.

Z dniem 01.01.2024 r. wchodzi w życie nowelizacja u.g.o. w zakresie m.in. art. 11 ust. 1 pkt 2, w świetle której możliwe będzie przekazanie takiego zwierzęcia podmiotowi posiadającemu stosowne zezwolenie na odstępstwa od wymienionych wyżej zakazów albo do Centralnego Azylu dla Zwierząt⁶ albo do azylu dla zwierząt.

Posiadacz zwierzęcia domowego zaliczanego do IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii Europejskiej lub Polski, jeżeli nadal chce je legalnie posiadać, jest obowiązany

⁶ Zasady funkcjonowania Centralnego Azylu dla Zwierząt reguluje ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o Centralnym Azylu dla Zwierząt (Dz. U. z 2022 r. poz. 2375).

w terminie 6 miesięcy od dnia umieszczenia gatunku, do którego to zwierzę należy, w stosownym wykazie, złożyć do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska wnioski o wydanie zezwolenia na odstępstwo od zakazów, o których wyżej mowa albo podjąć działanie polegające na przekazaniu zwierzęcia podmiotowi dysponującym takim zezwoleniem. Alternatywą dla wymienionych działań jest uśmiercenie zwierzęcia. W przypadku zaniechania podjęcia działań, o których mowa we wskazanym przez ustawodawcę terminie, posiadacz takiego zwierzęcia dopuszcza się deliktu administracyjnego, za popełnienie którego właściwy regionalny dyrektor ochrony środowiska wymierza administracyjną karę pieniężną w wysokości do 1 000 000 zł (art. 33 ust. 1 pkt 2 i 3 u.g.o.). Ponadto taka osoba podlega również odpowiedzialności karnej za przestępstwo (art. 34 u.g.o.).

ZAGADNIENIE NR 4

POSTĘPOWANIE W PRZYPADKU STWIERDZENIA OBECNOŚCI IGO W ŚRODOWISKU

Zgodnie z art. 15 ust. 1 u.g.o. obowiązek niezwłocznego zgłaszania obecności IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii lub Polski spoczywa na każdym. Nie jest to co prawda obowiązek, którego niewykonanie będzie skutkowało pociągnięciem do odpowiedzialności karnej lub nałożeniem administracyjnej kary pieniężnej, ale trzeba pamiętać, że jego realizacja służy ochronie środowiska naturalnego. Obowiązek ten ma charakter wyłącznie społeczny. Zgłoszenie, o którym mowa, powinno zawierać:

- 1) imię i nazwisko albo nazwę oraz adres lub siedzibę, lub adres poczty elektronicznej, lub numer telefonu zgłaszającego;
- 2) nazwę IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii albo IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski;
- 3) liczbę okazów IGO lub określenie zajmowanej przez nie powierzchni, o ile jest to możliwe do ustalenia;
- 4) miejsce i datę stwierdzenia obecności w środowisku IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii albo IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski;
- 5) fotografię potwierdzającą obecność w środowisku IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii albo IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski, w przypadku gdy została wykonana.

Zgłoszenia należy dokonać na piśmie utrwalonym w postaci papierowej albo elektronicznej, w szczególności na elektroniczną skrzynkę podawczą lub za pomocą poczty elektronicznej. Jego adresatem powinien być wójt, burmistrz albo prezydent miasta, właściwy ze względu na miejsce stwierdzenia obecności tego IGO w środowisku.

Narzędziem, które służy ewidencjonowaniu stwierdzonych przypadków obecności IGO w środowisku, jest Centralny Rejestr Danych o IGO (art. 6 ust. 1 u.g.o.). W rejestrze gromadzi się informacje o IGO stwarzających zagrożenie dla Unii oraz IGO stwarzających zagrożenie dla Polski.

ZAGADNIENIE NR 5

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA ZA PRZETRZYMYWANIE, WBREW ZAKAZOM, IGO STWARZAJĄCEGO ZAGROŻENIE DLA POLSKI

Ustawodawca wprowadził w u.g.o. w art. 34 kilka typów przestępstw, związanych z naruszeniem szeregu zakazów administracyjnych mających na celu ochronę środowiska w Polsce przed obcymi gatunkami inwazyjnymi. Zgodnie z tym przepisem, kto: 1) narusza zakaz, o którym mowa w art. 7 ust. 1, wprowadzając do środowiska lub przemieszczając do środowiska IGO (inwazyjny gatunek obcy) stwarzający zagrożenie dla Polski, 2) narusza zakazy, o których mowa w art. 7 ust. 1 rozporządzenia nr 1143/2014, 3) narusza zakazy, o których mowa w art. 7 ust. 2, 4) wykonuje czynności objęte zezwoleniem na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 1 rozporządzenia nr 1143/2014, albo zezwoleniem na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 2, z naruszeniem warunków, sposobu, miejsca i czasu ich wykonywania określonych w tych zezwoleniach, w tym warunków wykonania czynności niezbędnych do zmniejszenia ryzyka ucieczki lub rozprzestrzenienia się IGO objętego tymi zezwoleniami, 5) wbrew wymaganiom określonym w przepisach art. 12 ust. 1, 2 lub 4 sprzedaje albo przekazuje zwierzę lub roślinę podmiotowi, który nie uzyskał zezwolenia na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 1 lit. b oraz d rozporządzenia nr 1143/2014, lub zezwolenia na odstępstwo od zakazów, o których mowa w art. 7 ust. 2 pkt 2 i 3, 6) wbrew obowiązkowi określonymu w art. 12 ust. 5 nie poddaje uśmierceniu zwierzęcia lub nie unieszkodliwia rośliny w warunkach uniemożliwiających rozprzestrzenienie się tego zwierzęcia lub tej rośliny – podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Zgodnie z ust. 2, jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Natomiast w przypadku skazania za przestępstwo określone w ust. 1 lub 2 sąd może orzec przepadek przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa oraz gatunku obcego pochodzącego z przestępstwa, chociażby nie stanowiły własności sprawcy (ust. 3).

Zabronione jest przetrzymywanie przykładowo następujących IGO stanowiących zagrożenie dla Unii: raka luizjańskiego (*Procambarus clarkii*), raka kalifornijskiego (*Pacifastacus leniusculus*), żaby ryczącej (*Lithobates (Rana) catesbeianus*), sumika węgorzowatego (*Plotosus lineatus*), gęsiówki egipskiej (*Alopochen aegyptiacus*), sterniczki jamajskiej (*Oxyura jamaicensis*), wiewiórki szarej (*Sciurus carolinensis*) czy szopa pracza (*Procyon lotor*). Natomiast w odniesieniu do IGO stanowiących zagrożenie dla Polski zabronione jest przetrzymywanie przykładowo następujących gatunków: żółwia jaszczurowatego (*Chelydra serpentina*), bernikli kanadyjskiej (*Branta canadensis*), bizona (*Bison bison*), bobra kanadyjskiego (*Castor canadensis*) czy jelenia sika (*Cervus nippon*).

Z kolei art. 35 u.g.o. zawiera szereg typów przestępstw dotyczących bezprawnego postępowania z gatunkami innymi niż IGO stwarzający zagrożenie dla Unii lub IGO stwarzający zagrożenie dla Polski,

Dobrem chronionym jest środowisko, a w szczególności rodzime gatunki fauny i flory, dla których zagrożenie stanowią obce gatunki.

Czynności sprawcze polegają na podejmowaniu czynności sprzecznych z wymienionymi w tym przepisie zakazami lub wymogami mającymi swoje źródło w rozporządzeniu 1143/2014 lub u.g.o. Przepis ma więc charakter blankietowy i dla wskazania pełnej kryminalnej zawartości czynu sprawcy należy sięgnąć do przywołanych regulacji rzeczonoego rozporządzenia oraz u.g.o.

W przypadku czynu zabronionego polegającego na bezprawnym przetrzymywaniu okazu gatunku należącego do IGO stanowiącego zagrożenie dla Unii lub Polski chodzi o każdy rodzaj władztwa nad zwierzęciem realizowany zarówno przez właściciela, posiadacza, czy nawet dzierżyciela, który w imieniu i na rzecz kogoś innego sprawuje takie władztwo.

Przestępstwa z art. 34 mają charakter formalny. Naruszenie przedmiotu ochrony polega na narażeniu go na niebezpieczeństwo abstrakcyjne. Jeżeli w następstwie złamania zakazów lub wymogów, o których mowa w przepisie, dojdzie do zniszczenia w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach (art. 181 § 1 k.k.) lub niszczenia albo uszkodzenia rośliny lub zwierzęcia pozostającego pod ochroną gatunkową powodując istotną szkodę (art. 181 § 3 k.k.), sprawca poniesie, na zasadzie konsumpcji, odpowiedzialność za przestępstwa z art. 181 § 1 k.k. lub art. 181 § 3 k.k.

Występki mają charakter powszechny i może je popełnić każdy, kto nie stosuje się do zakazów lub wymogów, o których wyżej mowa. Można się ich dopuścić umyślnie w obu postaciach zamiaru albo nieumyślnie.

BIBLIOGRAFIA

AKTY NORMATYWNE:

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dz. Urz. UE z 2014 r. L 317, s. 35 ze zm.).

Ustawa z dnia 4 listopada 2022 r. o Centralnym Azylu dla Zwierząt (Dz. U. z 2022 r. poz. 2375).

Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1718 ze zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz. U. z 2022 r. poz. 2649).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz. U. z 2022 r. poz. 2649).

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (Dz. U. z 2011 r. Nr 210, poz. 1260).